

I 200-året for »geografiske-kartografiske arbejder« i Gotha udsender Haack dette historiske atlas, der tager udgangspunkt i den socialistiske revolution 1917 og derefter følger socialismens fremmarch og etablering af de socialistiske statssamfund og herunder peger på DDR's rolle på den internationale arena, den internationale arbejderbevægelse, de nationale befrielsesbevægelser samt udviklingslandenes kamp for uafhængighed, solidaritet og fredsbevægelser. Som modpol vises det at imperialismen i samme tid måtte acceptere følelige nederlag »og på den baggrund forstærke sine anstrengelser for at opretholde sine mod socialismen rettede positioner ved interventioner og neokolonisation«. Disse politiske aspekter handler de første 41 sider om, mens resten af atlasset er helliget befolkning og erhvervsforhold i alle jordens lande frem til 1980, gengivet under anvendelse af et stort farvespektrum, mange signaturer og talrige grafiske modeller. Kortenes overlæshed vanskeliggør oversigten og tjener egentlig ikke det velrenommerede Gothas kartografiske anstalt til ære, såfremt det har været ønsket at gøre atlasset tilgængeligt for en bredere læserkreds også uden for DDR.

Viggo Hansen

Carl Troll: Tagebücher der Reisen in Bolivien 1926/27. Bearb. von Felix Monheim. Hrsg. von Ingeborg Monheim. (Erdwissenschaftliche Forschung Bd. 19). Steiner, Stuttgart 1985.

XII, 390 s.: ill. 30 cm. DEM 118,-.

Den kun 26-årige Carl Troll havde en god faglig ballast med sig, da han i 1926 begav sig til Sydamerika for i Bolivia at drive de glacialmorfologiske studier videre, som han havde startet i Alperne, ligesom han genoptog sine plantagegeografiske arbejder spec. men henblik på de sydamerikanske plantesamfunds sammensætning, der interesserede ham glødende. Et helt års rejser og iagttagelser nedfældedes i 22 dagbøger, 7 ruteoptagelsesbøger, et herbarium på 3400 arter samt 80 landskabsskitser. Bearbejdelsen af dette omfattende materiale er blevet foretaget af Felix Monheim og udgivet af dennes enke, mens Trolls enke, Elisabeth, overførte dagbøgenes stenogramskrift til maskinskrift. Troll har haft alle mulige forudsætninger for på skrift at gengive og tolke sine iagttagelser, og der er delvis takket være Felix Monheims bearbejdelse kommet en levende skildring

ud af de knappe, stenogramagtige dagbogsoptegninger, der også 60 år senere står som et monument over Trolls indsats i højbjergforskningen. Det kan synes en mangel, at Troll ikke har medbragt fotografisk udstyr, men det har nok villet belaste hans rejseudstyr i betragtning af, at en stor del af turen foregik pr. muldyr, og fordi han i lange tider færdedes uden for civilisationen. Hans tolkede skitser har måtte gøre det ud for fotos trods deres af vind og vejr noget miserable tilstand.

Viggo Hansen

Geographers: bibliographical studies. Vol. 9. Ed. by T.W. Freeman.

Mansell, London 1985.

XIII, 162 s., ill. 28 cm. GBP 20,-.

Initiativtager til dette bind 9 såvel som af de foregående er en arbejdsgruppe under den Internationale Geografunion med betegnelsen The History of Geographical Thought i samarbejde med den internationale union for the History and Philosophy of Science. Serien er redigeret af T.W.Freeman, i de første år (1977-80) sammen med Philippe Pinchemel, og tanken har været at bringe en række biografier over geografer, der har gjort sig internationalt kendte ved banebrydende arbejder inden for forskningen og formuleringen af nye tanker og ideer. De i dette bind bibliograferede forskere virkede med enkelte undtagelser i perioden fra midten af forrige århundrede til midten af dette. Som eneste skandinaver optræder Ragnar Hult og J.E. Rosberg. Hverken i dette eller forrige bind finder man danske navne, mens 2 svenske geografer har fundet plads, nemlig Helge Nelson og J.G. Granö.

Viggo Hansen

Ulrich Ante: Zur Grundlegung des Gegenstandsbereiches der politischen Geographie: über das »Politische« in der Geographie. (Erdkundliches Wissen H. 75).

Steiner, Stuttgart 1985.

184 s. 24 cm. DEM 38,-.

Som grundlæggende betragtning af substansen i den politiske geografi fremholder forf. 2 indgangsvinkler eller objekter, dels som menneskets politiske handlinger, som de udspilles i et rum, og dels som samspillet mellem natur og politik med henblik på at forklare rumlige systemer og processer. Med sådanne indgangsvinkler fremstår den politiske geografi med et vidt spektrum, der ikke afviger meget fra den moderne opfattelse af kul-

turgeografien, især socialgeografien, hvor ikke mindst relationen menneske-rum er hovedobjektet inden for planlægningssfæren. Fremstillingen er på mange måder forbilledlig, hvis man anlægger de ovennævnte synspunkter på den politiske geografi og især ser spørgsmålet i et historisk perspektiv. Forfatteren taler også om de 3 skilte begreber: Politisk geografi, geopolitik og statsvidenskab, der afspejler sig i den historiske gennemgang af litteraturen. Her kommer naturligvis forholdene inden for den tyske litteratur frem, hvor geopolitikken i 1930'erne og 1940'erne var populær i regimet i Haushofers tolkning, der kan føres tilbage til Kjellén og Ratzels statsvidenskab. Også fransk litteratur får sin tolkning, men mest gøres det ud af de anglo-amerikanske bidrag til udviklingen af den politiske geografi som f.eks. hos Hartshorne og Harvey. Her kommer man naturligvis også ind på marxistiske ideer, på socialvidenskabens lovmæssigheder og de nomotetiske og ideologiske metoders udsagn. Litteraturlistens 250 forfatternavne siger noget om den store bredde i opfattelsen af den politiske geografi, og efter anmelderens mening er Ulrich Antes bog det absolut bedste bidrag til de synspunkter, der anlægges om og behandles i politisk geografi.

Viggo Hansen

Poul Holmelund: J.F. Schouw 1789-1852: Geografforlaget 1976-1985.

Geografforlaget, Brendstrup 1986.

XVII, 122 s., ill. 23 cm. Pris ikke oplyst.

Anledningen til den foreliggende udsendelse af en facsimile-udgave af J.F. Schouws Prøver på en Jordbeskrivelse med kommentarer af Poul Holmelund samt en biografi er Geografforlagets tiårsjubilæum i 1985, og man kan vanskeligt tænke sig en mere velkommen publikation i den anledning. Holmelund har ret i, at J.F.Schouws ry som lærebogsforfatter nærmest er gået af minde blandt dette århundredes geografilærere, selv om hans opfattelse af faget fik stor betydning for senere forfattere som C.A.Christensen og Andersen & Vahl. Schouws vidtspændende interesse inden for naturvidenskaberne gav sig mange udslag, som det ses af oversigten over hans »mærkedage«, der også nævner hans store politiske interesser, bl.a. manifesteret gennem hans deltagelse i den grundlovgivende stænderforsamling. Hans interesser for en demokratisk styreform hang sammen med, at han tillagde en naturvidenskabelig uddannelse stor betydning for almen-

hedens opfattelse af samfundsmæssige vækstrelationer, som det bl.a. konkretiseredes gennem hans nære kontakt med brødrene Enrico og Carlo Dalgas, der var hans nevøer. – Det 93 sider lange fascimiletryk med de ledsagende kort fra 1851 giver et godt indblik i hans opfattelse af geografien, hvor han især betoner regionalgeografien som værende essensen af faget, og man kan også i dag med stort udbytte læse disse afsnit blandt hvilke kapitlet om Ægypten virker som en mærkesag for hans ideer.

Viggo Hansen

Herbert Louis: Landeskunde der Türkei: vornehmlich aufgrund eigener Reisen. (Erdkundliches Wissen, H. 73).

Steiner, Stuttgart 1985.

XII, 268 s., ill. & 4 kort i lomme.

24 cm. DEM 54,-.

Bogens titel er meget betegnende for den måde, hvorpå indholdet præsenteres for læseren. Her er tale om Länderkunde i dens typiske nu sjældent forekommende form. Hovedvægten er lagt på geomorfologien og en morfologisk beskrivelse, der rører forfatterens personlige kendskab til hver eneste krog af Tyrkiet, idet samtlige landskabelige træk er beskrevet på forskellige niveauer og i forskellig detaljeringsgrad. Forhold som klima og vegetation, som erhvervs-, befolknings- og samfærdselsmæssige træk er kun medtaget i det omfang, der er nødvendigt for forståelsen af morfologien, og når den rurale bebyggelse har fået en noget mere omfattende behandling, så må forklaringen sikkert være den samme. Relationen mellem bebyggelse og landskab er tættere. I et slutkapitel behandles mulighederne for den fremtidige udvikling af landet og de hertil knyttede problemer som landbrugets stærke opsplittelse mellem brugere, som forsøgene på at råde bod på den mest påtrængende service inden for forvaltningens hierakiske opdeling, der er delvis bestemt af vejafstande. Endelig gøres der et forsøg på at analysere forløbet af udviklingen inden for landets minoritetsspørgsmål, den kurdisktalende befolkning i øst.

Viggo Hansen

Ernst Plewe und Ute Wardenga: Der junge Alfred Hettner: Studien zur Entwicklung der wissenschaftlichen Persönlichkeit als Geograph, Länderkundler und Forschungsreisender. (Erdkundliches Wissen).

Steiner, Stuttgart 1985.

80 s., ill. 24 cm. DEM 24,-.

Få geografer har i nyere tid skabt sig et eftermæle som Alfred Hettner (f. 1859) som forsker såvel som skribent og udgiver, ligesom han fagligt spændte overodentlig vidt. Nytænkning på en lang række felter gjorde ham berømt overalt, i Europa, i Amerika – selv i Kina; det er betegnende for hans forskning, at den har givet genklang helt til vore dage, og det har givet sig udtryk i mange genoptryk, oversættelser og festskrifter. Sidst har i denne bog de to forfattere skildret udviklingen af denne videnskabelige personlighed gennem studietiden, hvor det gøres gældende, at det på hans tid stod meget slet til med geografien som universitetsfag i Tyskland. Som fader til moderne geografisk tænkning fik han umådelig betydning, og han tillægges en stor rolle som inspirator for skabelsen af nye lærestole og for fagets udbredelse, ikke mindst via sin indsats som grundlægger og udgiver af det ansete Geographische Zeitschrift. Gennem efterladte dokumenter og breve gives der her et indblik heri, og det er på linie hermed, at man i dette skrift især har helliget sig Hettners rejseoptegnelser og breve fra hans to rejser i Sydamerika, der startede hans berømmelse og anerkendelse i alle geografiske kredse.

Viggo Hansen

Josef Schmithüsen: Die natürliche Lebenswelt Mitteleuropas. (Erdkundliches Wissen H. 79).

Steiner, Stuttgart 1986.

71 s. 24 cm. DEM 24,-.

Det foreliggende lille, posthumt udgivne bidrag af den verdenskendte, tyske planeteograf Josef Schmithüsen er afslutningen på et langt og glørværdigt liv som vidt berejst forsker, der ved en lang række arbejder har slået sit navn fast i geografiske kredse. Bedst kendt er vel hans Allgemeine Vegetationsgeographie, der er kommet i 3 oplag og er oversat til engelsk, russisk og japansk, samt hans bidrag til Internationale Geographische Terminologie til I.G.U.. Det nu foreliggende lille arbejde beskæftiger sig med de mellemeuropæiske plantesamfund på basis af skovens sammensætning, udbredelse og historie. I et afsnit om menneskets indflydelse som skovrydder og plantør diskuteres også begrebet urskov og udsigterne for at kunne genfinde eller reetablere den potentielle, naturlige

vækstform. Forurening er nævnt som årsag til ændringer i kryptogamfloraen og mikroorganismene, men ikke som baggrund for »skovdøden«, der er uomtalt. Gennemgangen af de enkelte plantezoner i Mellemeuropa er bredt orienterende og taler ikke meget om grænseværdier og giver heller ikke data for klimatiske, hydrologiske og jordbundsmæssige forhold, men nævner dog niveauer for de enkelte træbestande i slutafsnittet Höhengliederung.

Viggo Hansen

Elisabeth Lichtenberger: Stadtgeographie. Bd. 1: Begriffe, Konzepte, Modelle, Prozesse.

Teubner, Stuttgart 1986. 280 s., ill. 21 cm. DEM 34,-.

Ved talrige arbejder gennem snart 25 år har forfatteren slået sit navn fast som en af Europas mest intenst arbejdende og kyndige bygeografer, der samtidig har haft en stor evne til at fængsle sine læsere. Det gælder også i dette arbejde, der er blevet betegnet som en studiehåndbog, hvis indhold fremgår af titlen. Det er ikke en bog for begyndere, men den er særdeles anvendelig som et repetitions- og opfriskningskursus, når det gælder om at sætte tingene på plads i en systematisk ordningsfølge, hvori begrebsindholdet i modellerne udvides, efterhånden som læsningen skrider frem. Samtidig udvides forståelseshorisonten i takt med det historiske forløb, fra bykerne- til rumbe- tragtninger, hvori de politisk-administrative afgrænsninger sætter sig dybe spor, ligesom teknologiske og økonomiske determinanter er med til at fremme og udvikle segregationsprocesserne. Til belysning af disse mangesidige tendenser henter forfatteren sine eksempler fra så at sige hele jordkloden og i tidsmæssig henseende fra antikken til servicesamfundet. Man kan glæde sig til et kommende bind 2, der skal behandle meso- og mikroniveauer i byernes boligmasse og de menneskelige og arbejdsmæssige kontaktkredse i de mange subkulturer.

Viggo Hansen

Ove Jørgensen: Alfred den store: Danmarks geografi: en undersøgelse af fire afsnit i den gamle engelske Orosius. – (Northwestern european language evolution suppl. Vol. 1).

Odense Universitetsforlag, Odense 1985. X, 166 s., ill. 22 cm. Kr. 130,-.

I den af den engelske kong Alfred den Store af Wessex (871-899) bearbejdede